

Pobl Vreizh

4^L

Ebrel 1981 - niv. 132

Poent eo kass hemañ da sotal brulu pelloc'h !
Amzer awalc'h en do e-gis-se da c'hoari gant e gozh akordeon.
Ahendall, ma 'z e-barzh, e chomo seizh vloaz all d'ober e roue ba
penn ar Frañs. Nann ! Trawalc'h bremañ. Re zo re !

HARPIT POBL VREIZH

KRP 2746-79 ROAZON
CCP RENNES

9^d listennad

A. Ropars, Kanada	35,00
P. Fourel, Brest	30,00
B. Cadoret, Toulouse (31)	20,00
Y. Jardin, Douarnenes	20,00
J. Benoit, An Arvor-Traezhenn	60,00
R. Noel, Bar s/Seine (10)	10,00
M. Le Roy, Ar Gelveneg	20,00
Y. Pleiber, Plabenneg	20,00
D. Allain, An Oriant	60,00
P. Jacq, Brieg	60,00
L. Le Doze, Naoned	20,00
M.L. S., Pacé	10,00
M. Catherine, Naoned	30,00
N. Peyr, Nimes (30)	30,00
L. Cleac'h, Kemper	60,00
R. Nedelec, Pont 'n Abad	20,00
L. Bodivit, Fouenant	20,00
D. L.C., Ar Gemene	10,00

575,00

Diwar al listennadoù all 4540,00

War-un-dro 5115,00

Dont a ra ho kwenneien brawig, lennerion ha komanterion ger. N'eo ket druz-druz ar peuriñ, med n'eo ket disec'hed ar prad kennebeud. Fiziañs hon eus, pa vo achu ar roll-mañ (a-benn tri mis ahann), ho po kasset da b/POBL VREIZH talvoudegezh UN niverenn d'an nebeutañ. TRUGAREZ VRAS eta d'an oll brofourion.

Ema hor c'hoar goshañ, LE PEUPLE BRETON, o vont da gaoud ur vatezh vras, pe ur mewel bras kentoc'h, d'ober

war he zro. Ur c'helaouenner a vicher, paeet gant ar gelaouenn, zo o tont war sikour ewid aessaad o labour d'ar re a ra wardro LE PEUPLE BRETON. Gwir eo ez eo sammet bras hor c'hamaraded a vez o lakaad kelaouenn c'halleg an UDB da zont er-maes beb mis. Ouzhpenn kement-se ez eus diw bajennad ha tregont o vont d'ober LE PEUPLE BRETON bewech. Amañ ganeomp n'eus nemed daou-zeg pajennad traou.

Chañs he deus eta ar gelaouenn LE PEUPLE BRETON, ha gwell-a-se ewiti. Ewid POBL VREIZH avad, n'eus ket hanw eus ur c'helaouenner a vicher da zont war sikour. Setu e vo red d'an dornadig tud a laka POBL VREIZH da zont er-maes beb mis delc'her da labourad, a laz-horf alies, ma 'n em gavo prest POBL VREIZH mis goude mis. A-boan ma vez achu gant un niverenn, goude ma ne vez ket sec'h c'hoazh al liw a vez bet lakaet d'henn moullañ, e vez red soursial eus an niverenn da zont. Red e vez torriñ o fenn d'ar re a zo gouest da skrivañ — memes ma lâront n'int ket barreg —, ewid o lakaad da zuañ un tamm paper bennag e brezhoneg. Lod a oar lâred en eneb n'int ket ewid sevel pennadoù politikel e « yezh kozh hon tadoù ». A c'hell bezañ. Mes kement heni a skriv e brezhoneg, pe romantou pe varzhonegoù pe bennadoù politikel, e

vez bet red dezañ en em varrekaad tamm-ha-tamm. Diwargoust ober meur a farienn. Fabricando fit faber, a lavare ar Romaned ; penaos e lavare ar Gelted, ne ouier ket re vad ; bez' e c'heller troiñ : « Dre forzh goveliañ e teuer da vezañ gov » (berroc'h eo al latin !). Bec'h d'ar pluennoù neuse, brezhonegerion lenneg, ar re gozh koulz hag ar yaouank ! Rag, ne bado POBL VREIZH nemed gant labour an oll : ra gemero peb heni e lod, hag e vo skañvoc'h ar samm war choug an nebeudig tud hag a vez oc'h ober wardro POBL VREIZH, hag i gwall vec'hiet alies.

Ha ma n'oc'h ket ewid skrivañ e brezhoneg, dalc'hit da vihanañ da gass ho kwenneien : marc'hamatoc'h-a-se e vo peb niverenn eus POBL VREIZH. Trugarez vras.

POBL VREIZH

RADIO - U.D.B.
Tel. (16.98) 80.18.47

TI-KRAMPOUEZH

SNACK

Krampouezh · Sistr · Chouchen
Kig ha farz ha soubenn d'ar gwener
65, r. Commandant-Drogou Kerinou - 29200 Brest

E-KREIS RENKENNADOÙ KERMARIO E KARNAG

*

50 Artisan eus Breizh o tiskouez o labourioù
bemdez eus 10^h mitin da 10^h nos

Podoù · Gwiaderezh · Ler · Goulaouennoù · Mein-beneres
Houarn goelet · Liwadurioù · Seiz · Akwarellennoù
Brawigoù · Gwer neudennet · Kisellerezh · Krec'hin

KOMANANTOÙ

P O B L	boutin : 40 L	V
	skoaz : 60 L	R
	pe ouzhpenn	E
	KRP ROAZON	I
	2746-79	Z
	C.C.P. RENNES	H

Ti-Moullerezh « Iroise »
29200 Brest
Rener ar gelaouenn :
Fañch Morvannou C.P.P.A. 50 091
1500 skwerenn

Komanantit d'ar gelaouenn bolitikel nemeti e
brezhoneg penn-da-benn

Pobl Vreizh (service abonnements *)

BP 304 - 29273 BREST-CEDEX

Hanw hag hanw-badez

Chomlec'h

a gass e gomanant

Boutin : 40 L (1)
Skoaz : 60 L pe ouzhpenn (1)
Estrenvro : 60 L (1)

(1) Diverkit ar gerioù na servijont ket

Amañ an arc'hant
dre chekenn-bost (1)
dre vandat-lizher (1)
dre chekenn-vank (1)
CCP RENNES 2746-79

REKOUROMP SKOLIOÙ KREIS BREIZH !

Pa serr ar skol e varw ar vro. N'eus ket med mont da weled bar bourkoù lec'h n'eus skol ebed kén, evel deus tu **Kallag**, an **Uhelgoad** pe **Rostren**. N'eus ket med kompren iwe pegen disterraet eo ar c'hêrioù pe ar bourkoù newez serret ar skolachoù enne : **Mael-Karaes** ha kent, **Poulaouen** hag ar **Fouilhez**. Ha bewech e vez serret skol pe skolach, n'eo ket ar vugale hebkén a rank mont hirroc'h da glask deskadurezh, n'eo ket hebkén o skolaerien ha skolaeresed, med toud al labourerien all a ra wardro buhez ur skol (keginerien, mitizhien, merourien hag all).

Skolachoù all zo prest da vont da heul ar re-mañ diwezañ : re **Speied** ha **Landelo** emaer o klask mogañ aneche ur pennadig so dija, ha heni an **Uhelgoad** n'ema ket pell warlerc'h ba spered aotoned an Akademi. Gwir eo eh a war nebeutaad ar vugale, med ouzhpenn an dra-se a zo. Skolach **Landelo** eo krog niver ar vugale da greskiñ 'barzh enni... Skolach an **Uhelgoad** en deus kollet daou vugel en ur ober tri bloaz, med ma teu ar pennoù bras a-benn deus o zaol e vo bet lamet tri c'hlass ha tri skolaer kehidi-se !

Petra ha piw zo kaos, ma n'eo ket ar Ministr hag ar gouarnamant hag a glask espern arc'hant diwargoust ar Deskadurezh hag ar vugale, ewid reiñ d'ar soudarded ha d'ar gapitalisted, mechañs... Urzh en deus ar rekteur da grennañ e zispignoù, ha peogwir en deus ezomm un toulladig skolaerien ba Bro **Roazon**, petra en deus kavet gwelloc'h med lemel postoù ba Kreis Breizh (ha ba Penn ar Bed hag Aochoù an Hanternos dre vras) ; ha degass aneche d'ar gêr vras.

Lisse **Karaes** zo tizhet iwe. Biskoazh kemendall, ba ur gêr a zalc'h da greskiñ (tremenet he deus an 10 000 a dud), a zo pell deus ar skolioù all (hanterkant kilometr) e faot d'ar rekteur dilemel PEWAR skolaer ar bloaz a zeu (unan ewid deg). Soñjal a ra dehañ n'eus ket trawalc'h a vugale ba peb klass, ha re a choas « opsionoù » ! « Ne faot ket deoc'h soñjal kaoud kement a filmoù sinema ba **Karaes** ha ba **Roazon** », a lar ar savantenn-se o klask ober fent. Ur vezh !

A-benn mis Gwengolo e vo adframmet an eil klass, hag an dra-se zo gouest da aessaad o labour distruj : e-lec'h e oa beteg bremañ eil klassoù A, AB ha C, ne vo ket med klassoù heñvel, ha soñj rekteur Akademi Breizh eo choukañ pemp krouadur ha tregont ba peb heni deus ar c'hlassoù

newez-se. Evel gwechall, ba klass ar « santifikad » !

Un taol fall eo an adkempenn-se ewid al lisseoù bihan, hag ouzhpenn heni **Karaes** a vo tapet moarvad. Muioc'h a vugale ba klassoù heñvel, muioc'h a labour ewid ar skolaerien ha muioc'h a boan ewid darn deus ar vugale, setu ar pezh en em gavo sur awalc'h. Aessoc'h a-se vo kass kuit deus al lisseoù ar c'hros vrasañ deus ar vugale, ha dibab ar re wellañ ah ay da studieren goude-se.

Ar gwashañ tra a zo, evel ewid an tren hag ar servijoù publik toud, sed ase tud bar burewioù, ba **Kemper**, ba **Roazon** (ma n'eo ket ba Paris) o c'hoari gant ar sifroù o tont maes genoù o urzhiataer pe ordinateur, heb goùd, heb klask goùd penaos e vewomp ni war ar plass, ha petra hon eus ezomm. Tud ha n'int ket deus ar vro, tud ha na raont ket forzh deus ar vro, tud ha n'int ket gwall vraw da weled.

Tri skoilh zo o harzañ skolioù Kreis Breizh, ha poaniañ a raomp da gass aneche diwar hent :

— ar « grilles » pe gloejoù (?) a zo niver red ar vugale ewid delc'her pe digoriñ ur c'hlass, hag a servij koulz bar c'hêrioù bras ha war ar maes,

— ar « gartenn skol » ah a da heul an departamantoù hag a zisparti

Karaes deus **Kallag**, **Rostrenen**, **Gourin** a zo he bro naturel,

— ar c'hlassoù teknikel T, ha n'eus ket aneche ba **Karaes**, hag a sach beb bloaz hanterkant krouadur da nebeutañ da **Gemper**, **Brest**, **St-Brieg**...

Ur stourm zo bet lañset war an traou se, ba peb skol da gomañs, hag etre oll skolioù, skolachoù ha lisseoù Kreis Breizh a-benn bremañ. Ur bern traou zo bet gwraet dija : manifestiñ ha mont da weled pennoù bras **Kemper** ha **Roazon**, assambles gant skolioù all (evel heni **Lanmeur**, a zo tizhet iwe), bodañ tud ar vugale meur a wech ewid goull klassoù newez teknikel, lakad bodañ kusulioù kêr **Garaes** hag an **Uhelgoad** war an afer-se, ober manifestadeg, ban **Uhelgoad** ha **Karaes** iwe, gant ar sindikajoù labourerien, peisanted ha tud ar barres.

Tud a viss fall hon eus diragomp, koulz ba **Kemper** ha ba **Roazon**, med ni zo pennoù kaled mat iwe. Hag ar gwir zo ganeomp : dleet eo reiñ d'an oll ar moian da vevañ ha da studiañ ba e vro. Rekouriñ hon skolioù zo rekouriñ hon bro : ma leskomp ar re-mañ da verwel, e leskomp aneche da zisac'hañ ha da gouezañ.

Frañsis Favereau

MOUEZH AN UDB E SELL EUS BOTADEG

Pennad-kaos gant Herri Gourmelen
e karg eus aferioù diavaes an UDB

Pobl Vreizh : Ahanta, Herri, lâret he deus an UDB kenavo d'an tu kleiz ?

Herri Gourmelen : N'he deus ket daonet 'vad ! Delc'her a ra re an UDB da vezañ ken «Kleiz ha Breizh» ha biskoazh. Klask a ra an unvaniezh, dalc'hmad war an tu kleiz. Ezomm bras o deus labourerien Vreizh eus an unvaniezh-se, pa weler ar pezh o deus gwraet Giscard hag e re gant ekonomiezh Vreizh.

En tier-kêr m'ema an UDB assambles gant ar PCF hag ar PS, e talc'h hor strollad da brogram an tu kleiz, evel m'eo bet savet pewart bloaz zo bremañ. Lakaad a raomp er penn kentañ interest jeneral an tu kleiz, ha n'eo ket interest hor strollad-ni, hag ewid kement-se n'hon devez eveljust merk a anaoudegezh vad ebed a-berzh an daou strollad all.

Daoust hag-eñv ez eo troiñ kein d'an tu kleiz chom heb kemer perzh e-barzh tabutoù ar bennrenerien barisian anezañ ? Ar c'hontrel an heni eo : dre m'emaomp a-du gant an unvaniezh eo ne fell ket deomp ledannaad c'hoazh tachenn an disunvaniezh.

Abaoe mis Gwengolo diwezañ hon eus ni amañ e Breizh stourmet e meur a zoare a-eneb da Giscard. Klasket hon eus gweled tud all dont da zifenn int-i iwe labourerien Vreizh, da skwer p' hon eus kenniget d'ar PS ha d'ar PCF ober ur c'hrogad assambles war dachenn ar plassoù-labour e Brest. Chomet eo mud ar strolladoù-se. Daoust hag-eñv e vefent dinec'h-kàer ouzh interestoù labourerien Vreizh ?

Pobl Vreizh : Aet eo d'an traoñ ar projed da lakaad war ar renk un danvez-kannad o komz en hanw ar Vro C'hwec'hkogn ? Daoust ha n'eo ket kirieg an UDB, ewid ul lodenn, e-barzh ar c'hwitadenn-se ?

Herri Gourmelen : Red eo, araog peb tra, tamall garw lesenn ar presidañsialed. Kent, da vare ar votadeg ewid Kusul an Europ, an arc'hant eo hag a oa oc'h ober an disparti, e-toues ar re a oa o klask mont war ar renk, etre ar ganditaded « sirius », hag ar re all. En dro-mañ, ez eo lesenn ar 500 sinatur. Ul lesenn savet a-eneb d'an emrenerien eo, hag a-grenn : 500 sinatur, ya, med strewet war 30

Herri Gourmelen

departamant d'an nebeutañ ha pas en tu all da 50 sinatur e neb departamant.

An UDB eo he doa kenniget lakaad da vont war ar renk un danvez-kannad o talvezoud ewid pobloù gwasket ar Vro C'hwec'hkogn. Ase 'ma he c'hiriegezh !

Ouzhpenn-se, n'eo ket bet interestet gant hor c'hennigadenn strolladoù emrener an DOM-TOM — bez o deus, gwir eo, o c'hudennoù o hunan. Gant VVAP (volem viure al païs) ne oa ket splann an emglew war beb tra kennebeud. Setu o deus c'hwitet an traoù, ya. Mes ni amañ e Breizh hon eus poueset war ar stourmad a eneberezh ouzh Giscard.

Pobl Vreizh : Perag neuse, en dro gentañ, nompas lâred d'ar Vretoned votiñ ewid Mitterrand, hag a seblant prest da roiñ koad da Giscard ha d'henn lakaad diaes en eil tro, pe ewid Marchais hag a gennig ur program o troiñ kein d'ar c'hapitalism ?

Herri Gourmelen : Dalc'hmad e vez ar memes rimodell gant re an tu kleiz gall : en dro gentañ, peb heni

ewitañ e hunan. Da lavared eo, er c'hontrel eus stad an traoù e 1974, e vo meur a gandidat ewid an tu kleiz. Peadra da lakaad ar Vretoned, ar re yaouank dreistoll, da vezañ heuet gant ar politik.

Ahendall, perag choas, peogwir n'eus heni peurvad ebed e gwirionez ? Nag ar PS nag ar PCF n'o deus anzavet ez eus eus pobl Vreizh. Ne vez klewet hanw eus rannvroelañ nemed da vare ar bota-degoù. Tra souezhus, ewid Rocard, Marchais pe Mauroy, e chom kudenn Vreizh unan dister, e-kichen heni Oksitania, Korsika pe Euskadi. Goulennet e vez ar « frankis da c'hortos » ewid toullbac'hidi Korsika araog o bardedigezh, mad kàer ; prometet e vez ur statud ispisial ewid Korsika, mad tre ; kasset 'vez ul lizher digor d'an Oksitanis, gwelloc'h-gwellañ ; komz 'vez gwraet eus sevel un departamant euskarad, mad ar jeu adarre !... Med, diwarbenn Breizh, na pegen laosk eo pennrenerien ar strolladoù gall eus an tu kleiz ! Hanw ebed ganto da adstagañ douzh Breizh departamant Naoned ; hanw ebed eus ar mennad « distaliadeg » kenniget gant an UDB ; hanw ebed eus strivoù an Talbenn Sewenadurel, pe neuse e vezont « adkemeret ». Ha pegen amjestr ar PS gant un den evel Charles Josse- lin o vont da bales an Elysée assambles gant aotrouien Vreizh a ouenn vad. Hag ar PCF, pegen braw ha pegen buan en deus chañchet tu d'e chupenn diwarbenn Plogoñv hag an nukleel.

Pobl Vreizh : Ha koulskoude, daoust ha ne vije ket bet gallet gerwel ar Vretoned da votiñ « war an tu kleiz », heb lâred muioc'h ? Kement-se 'oa bet gwraet, kent, da geñver botadegoù ma oa bet harzet an UDB iwe...

Herri Gourmelen : Klasket hon eus protestiñ ouzh an disunvaniezh etre re an tu kleiz, un disunvaniezh degasset deomp, hag a eneb deomp, deus Paris. Med henn embannet hon eus a vouezh uhel, ewid an eil tro, e c'halwimp ar Vretoned da votiñ ewid gandidat an tu kleiz ar gwellañ plasset da chom war ar renk, forzh peheni e ve.

Med ma 'z eo fallagr al lesenn, ul lesenn savet a-ratozh kàer hag ez

AR «PRESIDAÑSIALED»

omp harzet ganti, ne laka ket diaes tamm ebed hor c'hanfarded eus an tu kleiz gall. Fellet eo bet deomp iwe huchal a-eneb da zoareoù «bandenn ar pewart», m'eo breinet ganto, nullet zokén, ar jeu demokratel. Heb kontañ an «urzhioù» roet d'ar re e karg gant o strolladoù, hag i eus an tu kleiz : chom heb roiñ sinatur ebed da zanvez-presidant ur strollad «bihan». Dalc'homp soñj iwe e oa bet red deomp iwe kaoud 10 000 sinatur e 1977 ewid bezañ gwelet ha klewet war skramm FR3 Paris.

A-benn ar fin, e-lec'h bezañ kemeret evel tud o vennigañ dalc'hmad re an tu kleiz gall, forzh pegen divalaw e raont, en dro-mañ e tigoromp bras dor an emrenerezh e-barzh ar Stad-mañ.

Pobl Vreizh : Hag ar PSU ? Hag an ekolojisted ?

Herri Gourmelen : Bez ez eus ur perzh dioutañ e hunan gant hor pobloù, eo ez int koloniset. Red neuse delc'her ar brassañ kont eus ar perzh-se ewid ar c'handidat hon defe da harpañ. N'eo ket un dra dister nag un dra a eil renk bezañ koloniset. Stourm ar merc'hed, kudenn an ekoloji zo stourmoù ha kudennoù e-toues reoù all. Amañ ez eo ur stourm hag ur gudenn o tastum hag o kendastum an oll stourmoù-se. Gwir eo ez eus gant ar PSU meur a boent politikel ez omp laouen ganto : an nukleel sivil ha soudardel, ar c'hultur, h.a. Med gant un dra all a-boues eo omp lakaet nec'het : gred entanet PSU Breizh o lâred ema e-barzh an «emsav breizheg» ; ewid an UDB n'he deus biskoazh klasket bezañ eus an

«emsav», hag ez eus e-toues re an «emsav» ouzhpenn unan hag a zo a-eneb krenn d'an UDB.

Ewid paotred ha merc'hed an ekoloji, hon eus diskuliet meur a wech o c'hoant da sachañ war o zu nac'hadenn vras tud Plogoñv, hag iwe o dibaboù politikel n'int ket eus ar re sklaerrañ, daoust ma n'eo ket just lakaad an oll ekolojisted e-barzh paner an tu dehoù.

Pobl Vreizh : Assantiñ a ra an UDB neuse chom mud ha divouezh en un degouez a-boues e-barzh politikerezh ar Frañs hag heni Breizh ?

Herri Gourmelen : Ur wech c'hoazh, piw zo bet gwelet war an dachenn, abaoe mis Gwengolo, pa oa hanw eus Breizh hag eus he c'hudennoù ? Pa oa kistion da zifenn Kreis-Breizh, da zifenn an hent-houarn e Breizh, da zifenn al labour e Breizh, ar c'hultur e Breizh, da enebiñ douzh an nukleel sivil ha soudardel. En diavaes eus tud an UDB, ne oant ket stank, re ar strolladoù all.

Ar stourm a-eneb d'ar vuhez ker, a-eneb d'ar mod newez kavet gant ar gapitalisted da gempenn o jeu, da greskiñ o frofid ha da goulonderiñ Breizh, ar stourm-se omp bet ni hon unan, pedost, o ren anezañ.

Klewet eo bet mouezh an UDB gant ar Vretoned, daoust m'emaer o klask minwaskañ ahanomp.

Eveljust ez eo ar Presidañsialled ur mare bras e-diabarzh buhez politikel Breizh, mes ewidomp-ni e kont muioc'h c'hoazh stourm dalc'hmad ewid roiñ d'hor pobl he frankisoù politikel ha sossial, hec'h emrenerezh eta ; setu ase pal kentañ an UDB, arabad henn ankouaad.

4% EWID AN UDB BA KANTON BRIEG

Epad pell eo bet **P. Stephan**, maer Brieg, kusulier jeneral ewid ar c'hanton-se iwe. Goude ma oa aet **P. Stephan** da Anaon newez so, e oa goulo e gador ba kusul an departamant. Red eta kaoud ur c'husulier newez. Pemp parres zo ba kanton Brieg : Brieg, Edern, Landrevarzeg, Langolen ha Landudal. En dro gentañ, hag ewid ar wech kentañ bar c'hanton-se e oa aet an UDB war ar renk : **Herve Latimier**, o chom e Landrevarzeg, esel eus Burew Politikel an UDB, eo a oa o tougen banniel ar strollad. (Bez' ez eo **Herve Latimier** sekretour meur Akademezh e Kemper). Ur c'hanton douget mat d'an tu dehoù eo heni Brieg, rag, pa voe gwraet ar gont e fin an dro gentañ, e voe gwelet penaos ne oa aet nemed 21,7% gant an tu kleiz (PS : 14,2%, PCF : 3,7%, UDB : 4%). En eil tro avad ez eus bet aet 25, 19% eus ar mouezhioù war hanw an heni neme-tañ eus re an tu kleiz chomet war ar renk.

Ewid dont en-dro war an dro gentañ neuse, ez eo bet digoret an erw gant an UDB e kanton Brieg en un doare n'eo ket lu tamm ebed : 201 a vouezhioù aet war hanw kandidat ur strollad a-du gant an emrenerezh hag ar sokialouriezh ewid Breizh, se n'eo ket divalaw tamm ebed. Pa soñjer ez eo c'hoazh ar ger «emrener» heñvelster eus «Bezen Perrot», hag ar ger «sokialour» heñvelster eus «Goulag». Ha kement ha lâred an traou beteg penn memestra, gant 4% eus ar mouezhioù, eo bet **Herve Latimier** araog kandidat ar PCF.

En desped da gement a vez gwraet, e Paris hag er Frañs a-bezh, ewid mogañ mouezh ar strolladoù «bihan», ha dreistoll ewid gwaskañ war ar c'hoant-emrenerezh chomet bew e don ar c'halonoù, e tiskouez ar Vretoned ez eo an emrenerezh ar pal a ranko bezañ tizhet deiz pe zeiz ewid ma chomo bew o bro.

Komanantit da gelaouenn
c'halleg an UDB

Le Peuple Breton (service abonnements *)

BP 304 - 29273 BREŠT-CEDEX

Hanw hag hanw-badez

Chomlec'h

Boutin : 50 L (1)

Skoaz : 70 L (1)

Estrenvro : 60 L (1)

(1) Diverkit ar gerioù na servijont ket

Amañ an arc'hant
dre chekenn-bost (1)
dre vandat-lizher (1)
dre chekenn-vank (1)
CCP RENNES 2365-76

LAENNEG MEDISSIN BREIZHEG

Gouel a raer er bloaz-mañ da Laenneg, bet ganet er Kemper 200 vloaz zo, hag a zo brudet ewid bezañ bet unan eus brasañ medissined ar bed oll. E Breizh iwe e raer stad dezañ, o vezañ ma kare e vro hag ar brezhoneg. Ataw eo bet chomet stag ouzh bro e gawell hag ouzh ar Vretoned. Kement-mañ zo displeget mad en ul levr newez deut er-maes « Laenneg face à l'Ankou » gant **Janig Corlay**.

E Paris eo en deus Laenneg graet ar bras eus e studi. Eno eo bet o labourad e kêr hag en ospitalioù a-hed e vuhez. Eno en deus desket e vicher ha desket e skiant da galz a vedissined deut eus kement bro a zo. Beb an amzer e teue da Vreizh da ziskuizhañ ha d'en em soubañ en he c'hultur. E Breizh eo bet marwet e 1826.

Arzour ha skiantour oa war ar memes tro. Ha kement-mañ en deus henn lakaet d'ober d'ar medissinerezh mont pell war-raog e berr amzer. Gwall sikouret en deus da dennañ ar medissinerezh eus falz kredennoù an amzerioù kozh ewid ober dioutañ ur skiant modern.

E 1817 en deus bet ijinet ar STE-TOSKOP, ur benweg souezhus da selaou diabarzh ar c'horf. Gant e skouarn skañv, boaset ouzh ar sonerezh, en deus klewet a beb sort trousoù. Gant e spered skiantel en deus diskrivet pizh anezo. Diskrivet an deus kleñvejoù newez evel-se, kleñvejoù na oa ket bet hanw anezo en e raog. Ressissaet en deus ar c'hleñvejoù anavezet. Ouzhpenn selaou gant ar stetoskop, e tispenne ar c'horfoù marw da glask warno roudoù ar c'hleñved. Gant al labour skiantel, es-vew hag es-varw, en deus savet ul labour pouesus kenañ. Digoret en deus hentchoù newez gant binwioù newez d'ar re a c'hoantae klask pelloc'h. Roet en deus da beb medissin skiant d'ober mad e vicher. Kleñvejoù ar skevent en deus

bet studiet dreistoll, an tuberkulos da gentañ penn.

Kriz awalc'h oa, kredapl, d'ar marese anavoud ar c'hleñved heb gelloud dont a-benn dioutañ. Dres heñvel ouzh ar c'hriñ-dew en dewezh hiziw.

Araog e amzer e oa Laenneg. Ha stard eo bet e vuhez. Berr an arc'hant gantañ, yec'hed dister, disurzh er familh, tud avius ha fallagr en dro dezañ. Peadra awalc'h da fallgaloniñ ha da zisternañ. Ha padal, e talc'has penn ouzh kement diaesamant. Penn kaled breton ha kalon dener, chomet karantezus ouzh an oll.

« Ar binwidigezh, ar c'hloar hag ar vrud, an enorioù bras ? Traou dister ! ne c'hell ket kalon an den kavoud he gwalc'h ganto ».

BUHEZ LAENNEG-DRE VRAS (KEMPER 1781 - PLOARE 1826)

8^{ved} a vis C'hwevrer 1781 -

Genel a ra Rene-Teofil-Hiasent Laenneg e Kemper, en ur familh a renk uhel. E dad kozh, genidig a Zouarnenes, zo bet maer e Kemper ha kannad da Vreujoù Breizh. E dad zo letanant en Amiraliezh, kentoc'h ur Yannig-e-vil-vicher ha ne soursi ket kalz ouzh e dud, nemet sachañ dle war o c'hein ha digoriñ prosesoù dezo.

1786 - Merwel a ra e vamm. Kemeret eo da sevel, e presbital Elien, gant e eontr beleg, epad ur bloaz.

1788 - Mont a ra gant e vreur Michaud da chom da Naoned, e ti un eontr all, Gwilhoù, breur d'e dad. Medissin brudet eo hemañ. Bountañ a raio e nizz yaouank war-zu ar medissinerezh, douetus bras.

1792 - Ema an Dispac'h Bras oc'h ober e reus e Naoned. Bresel zo etre ar Chouanted (Charrette) hag ar Republikaned. Dibennañ ha lazhañ a raer kalz a dud e kêr. Renet eo ar Spont Bras eno gant Karlier-ar-gwadog, eus Konvañsion ar Jakobined. E-kreis an disurzhioù-se eo e ra Laenneg bihan e gresk. E eontr zo a-eneb ar relijion hag ar veleien, heb bezañ a-du gant paotred ar Spont.

1795 - Krogiñ a ra gant e studi-vedissin e Naoned.

1801 - Mont da ra da Baris da beurachuñ e studi. Kreisennet eo an Deskadurezh abaoe ar Reveulzi. Ret mont da Baris hivisiken da zastum gouiziegezh. Krogiñ a ra da zeskiñ gant Corvisard ha Dupuytren, daou vedissin brudet. Stummañ a ra e spered ganto. Emaer oc'h ober ur skiant ressis ha sirius eus ar medisine-rezh.

Wardro ar mareoù-se iwe, eh en em dro da vad ouzh ar Feiz. Chom a raio devod-kenañ ahann d'ar marw. Alies eh implijo lousoù ar feiz gant e re glañv.

Studial stard ha labourad a-lazh-korf. Er c'hentstrivadegoù hag arno-dennoù e teu ar maout gantañ. Kavadennoù a ra en anatomiezh ha klenvejoù. Embann a ra studiadennoù ha sevel kentelioù medissinerezh araog bezañ medissin zokén.

1804 - Tremen a ra e desenn-vedissinerezh diwarbenn Hipokrates, medissin meur an amzer gozh. Setu eñv doktor-medissin. 23 n'eo ken ! Stagañ ra da labourad e kêr Baris. Deredeg a ra ar re glañv d'e gavoud.

En em lakaad a ra da addeskiñ brezhoneg, a ouie es-vihan, 'toare. Krogiñ

a ra da skrivañ e brezhoneg. Dont a raio da vezañ barreg war hor yezh. Diwezatoc'h e studio kembraeg iwe. Daremprediñ a raio Ar Gonideg. Troet bras eo iwe gant sonerezh hag ar c'hanaouennoù-pobl. C'hoari a ra fleüt.

1809 - Trubuilhoù-familh. Prosses etre e dad hag e vreur. Dont a ra da vezañ medissin gant ar c'hardinal Fesch, eontr da Napoleon. Red dezañ ren e vuhez war an ton bras hep kaoud danvez !

1810 - Merwel' ra e vreur gant an tuberkulos. Kalz a dud eus ar familh zo marwet dija ha kalz re all a varwo c'hoazh diwar e goust.

GOUAÑWEZH 1812-1813 - Breselioù Napoleon kozh a laka ar gwad da ruilh war Europa. Kleñvejoù-red ha naonegezh zo o tebriñ Bro-C'hall. O c'hoari c'hlañv ema adarre Laenneg. Pell zo ema krog ar c'hleñved ennañ ivez. Un tamm diskrog e vez beb an amzer evelato.

1814 - Leun eo ospitalioù Paris gant soudarded gloaset ha klañv. Ober' ra Laenneg wardro ar Vretoned ha komz brezhoneg outo.

4-4-1814 - Diskaret Napoleon kozh.

Dont a ra Laenneg da ziskuizhañ da Vreizh. Kempenn a ra maner Kerlouarneg e Ploare hag a zo chomet dezañ. Jardinañ, labourad ar c'hoad, klask disec'hañ paludoù a ra. Distroñ a ra da Baris.

1816 - Hanwet eo da vestr-medissin en ospital Necker. Gelloud a ra studial ar pezh a blij dezañ : kleñvejoù ar beultrin.

1817 - Ijinañ a ra ar **stetoskop**, ur benweg da selaou diabarzh ar c'horf. Turgnañ a ra ar re gentañ anezañ e-unan. Ur gorzenn eeun ha kleuz eo ar stumm kentañ anezañ. Chañch a raio kalz araog dont da vezañ e-gis m'ema bremañ etre daouarn ar vedissined. Gant ar stetos-

kop-se, e c'hell anavoud kalz gwelloc'h ar c'hleñvejoù ha kavoud kleñvejoù newez. Kendalc'her a ra da zispenn ar c'horfoù marw, ewid keñveriañ ar pezh a gav gant ar pezh en doa klewet war an den bew. « Metod anatomo-klinik » a vez graet eus an doare skiant se.

1819 - Embann a ra ul levr a boues bras : : De l'auscultation médiate ou traité de diagnostic des maladies de cœur et des poumons... ». Levr-diazez ar medissinerezh modern e vo al levr-se epad pell, hag hiziw c'hoazh e chom gwir ar pezh zo skrivet ennañ. Eno ema an oll draou en deus Laenneg disoloet epad e vuhez, dreistoll diwar-benn kleñvejoù ar skevent.

Kerkent hag embannet e levr e teu Laenneg da Vreizh, da ehanañ. E Paris, emae oc'h ober goap, gant o genaouioù faeüs. Aet ar vrud dioutañ dre ar bed oll, ha, pa teu ar vrud-se en-dro betek Paris e taolant muioc'h a ewezh ouzh Laenneg. Klask zo war-nañ, leun a vedissined estren zo klañv, defot dont d'ar skol gantañ.

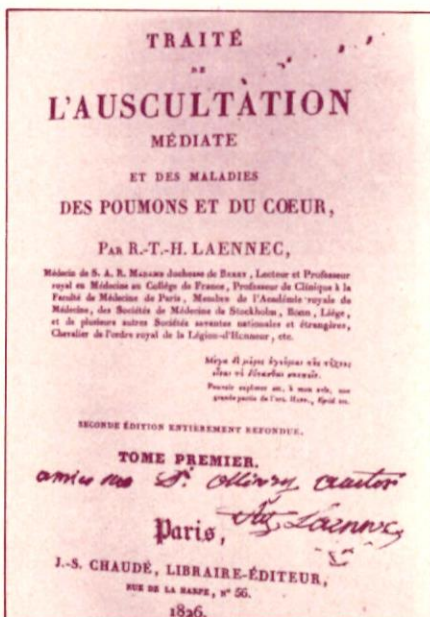
1821 - Erru eo en-dro e Paris. Bremañ 'vad e raer stad ha ton dezañ forzh pegement. Medalennoù, kargoù hag enorioù a gouez war e chouk, puilh ha stank. Medissin eo en ospital ar « Charité ».

Studial a ra an tuberkulos er bloawezhioù diwezañ. Kelenner eo iwe. A-drugarez dezañ eh anavezet mad an tuberkulos diwar neuse. Ne vo kavet lousou dioutañ e 1944 nemedkén, siwazh.

1824 - Fortuniañ a ra gant un intañves, kar dezañ.

1826 - Adembann a ra e levr meur. Gwall glañv eo gant an tuberkulos. Degasset eo da Vreizh d'ober e dalaroù. Mont a ra da Anaon d'an 13 a vis Eost 1826. 45 n'eo kén. Bezet eo e bered Ploare.

Goulc'han Kervella

DESKIÑ BREZHONEG...

Bemdez e vez klewet er radio pe en tele gerioù evel « province », « régions », ha dreistoll « Paris ». Bez' ez eo Paris, war gement tachenn a zo, ar skwer nemeti, o tiskouez ar pezh a zo a-zoare hag ar pezh n'eo ket. Gant ar cholori bras a glewer er mareoù-mañ p'ema botadeg mis Ebrel o tostaad, an heni da zilenn ur presidant newez, ez eo Paris, gwashoc'h eged biskoazh, an tour-tan nemetañ o sklerijennañ teñwalijenn ar « proviñsoù ». Dont a raont betek Breizh eta, dont a ra pennoù bras Paris da lavared d'ar Vretoned, a beb eil : « Votit ewidon, ha pa vin rener ar Frañs, eus Paris e roin deoc'h kement ha m'ho peus ezomm, hag e viot disamm et eus hoc'h oll gudennoù ».

Ataw hag ewid ar wech, ma zud vad, ez eo e Paris an heni a vez kavet an diskoulm d'ar c'hudennoù, da gement kudenn a vez.

Koulskoude, barreg eo ar Vretoned, ma vezont laosket d'ober, da gaoud int-i o hunan ar mod da ziskoulmañ int-i o hunan o c'hudennoù.

Setu perag, herzel ouzh Giscard a dalvez araog peb tra kement ha stourm ewid kemer stur hor bag-ni.

N'eus ket c'hoazh e-leizh a Vretoned o sevel o fenn, c'hoant dezo ober un dra bennag ewid ar vammvro. E Paris avad, n'eus c'hoant all ebet e-mesk tud gouarnamant ar Frañs estreged doñvaad ar Vretoned, ober gante tud sentus, boutin, savet diwar ar patrom « Français moyen »...

Med ni, e-gis Bretoned, ne fell ket deomp merwel ; ne fell ket deomp mont da get evel pobl, na bewañ evel tud kollet ganto an eñvor eus o c'henbersonelezh. Ne fell ket deomp dont da vezañ tud estren en hor bro, heñvel, siwazh, ouzh an oll re a vez gwelet o labourad evel sklaved e-barzh kêrioù bras an Europ pe an Amerik, kollet ganto o yezh, o eñvor, o mammvro...

Setu perag ez eo red ober gant ar brezhoneg er vro-mañ, rag bez' ez eo ar yezh un arm politikel, un dihuner a-fesson ewid tennañ tud hor bro eus o c'houk ponner. Gant ar brezhoneg e vezer gwriziennet donnoc'h e-barzh douar Breizh. Gant ar gallaoueg e c'heller ober kemendall e Breizh-Uhel. Gant yezhoù ar vro e c'heller herzel ouzh loudourien gouarnamant ar Frañs.

Ewidon-me 'm eus dibabet mont gant an hent-se. Ha c'hwí ?

M. T. Laot

Amazonia en arvar

Epad ar bloawezhioù tremenet ez eus bet komzet kalz diwarbenn an adlodennañ e Breizh, diwarbenn ar chañchamanchoù en deus degasset en lec'hioù zo d'ar c'hempoues ekologel : an douaroù krignet dre nerzh an awel ha dre beradur an dour glaw, an dic'hlannoù n'eus ket kehid-se c'hoazh en Montroules hag en Kemper.

Chañchomp bro, ha kontinant memes, ewid degouezoud e Sud-Amerika. War an douar-se e kaver brassañ forest trovanel a zo er bed, Amazonia e hanw. Piw n'en deus ket hunvreet epad e yaouankis en ur lenn an avanturioù marzhus ha kevrinus bet en em gavet er ranndir-se ? An ifern glas... Herwez ur studiadenenn e vefe en riskl bras ar c'hoad meur-se, deg gwech ec'hon evel ar Frañs, ha tachad ar stêr Amazon en e bezh : troc'het e vez re a wez. En o studiadenenn diasezet war fedoù sur m' o deus sellet pizh oute, e klask daou spessialist, an Amerikan **A.H. Gentry** hag ar Peruvian **J. Lopez Parodi**, henn prouiñ...

Merzet o deus chañchamanchoù a-boues ekerz an deg vloaz tremenet, ewid pezh a sell kreskadennoù dour ar stêr Amazon en he rann uhellañ, ressissoc'h en Bro-Perou. A-viskoazh, evel an oll stêrioù trovanel, he deus bet an Amazon kreskadennoù dour epad ar seson c'hwleeb, med ar pezh a c'hoarvez bremañ eo e sav kalz uhelloc'h an dour epad ar c'hreskadennoù maximum. Ouzhpenn-se, padoud a ra ar c'hreskadennoù-se kalz hirroc'h amzer, en Bro Brasil dreistoll. Trede tra merzet, bez' e kaver bremañ rinieroù o vont da hesk, rinieroù hag a chome dour enne araog ekerz ar sesonioù sec'h. Merkañ 'ra an daou glasker e oad bet kroget da gentañ da droc'hañ koad en tachad isel ar stêr Amazon. Med abaoe deg vloaz e vezer ouzh henn ober iwe en he zachad uhel, kement ha toullañ henchoù newez a-dreus ar menezioù Andoù, hag enstaliañ trevadennoù tud. Evelse ez eus bet troc'het ha difraostet 51 000 km²

eus ar forest en Bro-Perou en ur ober deg vloaz, da lavared eo ur wech hanter Breizh.

Neuse, daoust hag-eñv ez eus ul liamm etre an troc'hañ koad-se, ha kreskadennoù diroll ar stêrioù ? Da gentañ oll, o deus **Gentry** ha **Lopez Parodi** klasket gouzoud hag-eñv ne vefe ket deuet kement-mañ diwar ar glaw e vefe bet muioc'h anezañ edoug ar bloawezhioù tremenet. Araog 1970 ne save ket an dour uhelloc'h eged 26 metrad en Iquitos. Goude 1970 ez eo bet savet beb tro dreist da se. Er c'heñver-se, n'eus bet, epad ar maread 1970-1978, nemed un tammig muioc'h a c'hlaw eged epad ar maread 1961-1969. Ar bloawezh 1978 oa bet sec'h toud en Amerika, ha koulskoude e oa bet savet ar greskadenn uhelloc'h eged kreskadennoù ar bloawezhioù gwleeb araog 1970.

Herwez an daou glasker enta, ez eo bet deuet live uhel ar c'hreskadennoù diwar chañchamant beradur an doureier liammet gant an troc'hañ-koad divusul en Amazonia. Poent bras eo sevel ur projet diorren ar ranndir-se, en ur zalc'her kont eus e gempoues ekologel distabil tre. Ma kendalc'h an troc'hañ-koad evel m'eo krog, e vo iwe, abenn nebeud, kreskadennoù drastus en tachad isel an Amazon, kement ha distruj miliadoù a gilometradoù karrez douar-labour. War hirdermen e c'hellfe ur prossessus gouelec'haad krogñ en ranndir-se eus ar c'hontinant sudamerikan. Janglenn Amazonia, an ifern glas, abenn pegehid e vo gwraet an deserzh ruz anezi ?

Y.B. Montreer

Geriaoueg

kreskadenn(-dour) : crue
tachad : bassin
ranndir : région (géographique)

Pobl Vreizh : Ifig Troadeg, te an heni a ra wardro « Kasetenn Bro Dreger » ?

Ifig Troadeg : Ya, c'hwec'h mis zo on kroget d'ober se gant tud deus ar vro, deus un tamm partoud.

P.V. : Petra eo se « Kasetenn Bro Dreger » ?

I.T. : « Kasetenn Bro Dreger » zo ur journal un tamm bihan ispisial, peogwir n'eo ket evel « Ouest-France », an « Tregor » pe an « Télégramme ». Ur journal komzet eo, lec'h vez klewet tud ar vro o kaoseal ba yezh ar vro ha tud o kanañ, petramant o lared beb sort traou : kontadennoù, divinadelloù... ha lakaet 'vez un tamm musik e-barzh iwe ewid ma vije plijus awalc'h da selaou.

P.V. : Penaos eo deuet da soñj dit ober ur gasetenn evelse, neuse ?

I.T. : Beñ, daou vloaz zo bremañ ez eus bet savet ur strollad e Bro-Dreger hanwet « Dastumerien Bro-Dreger ». E-barzh ar strollad-se e oa un toullad tud yaouank interesset gant ar c'hanaouennoù, c'hoant dehe da zastum kanaouennoù ha beb sort traou all, hag ur bloaz zo bremañ meump soñjet penaos 'vije red pa vije moian ober ur sort magnetotek. N'onn ket penaos vez lâret se e brezhoneg, sonskridaoueg pe un dra bennag evelse, da lakaad toud an traou vije bet dastumet e-barzh ar vro, da lakaad toud an traou-se lec'h vefe aaset d'an dud mont da selaou anehe hag ar magnetotek-se zo bet lakaet e Pluned. Dastumet ez eus bet apeupre daou-ugent eur kanaouennoù, se ra wardro pewar c'hant kanaouenn, ha kontadennoù ha beb sort traou all. Ahendall ez eus wardro deg eur pennadoù kaos pe kaoseadennoù.

P.V. : Gant piw vez gwraet ar gasetenn-mañ hag ewid piw vez gwraet ?

I.T. : E-barzh « Dastumerien Bro-Dreger » e oamp daou pe dri interest gant se, hag 'meump gwraet ar gasetenn gentañ, sikouret gant Rene Richard, da weled hag eñv e oa tud all prest da sikour ahanomp ha da weled iwe petra vije moian d'ober. Evelse eo deuet er-maes ar gasetenn gentañ, ha warlerc'h se ez eus deuet tud da weled ahanomp, evel Marcelle Quere deus Kawan, Gilles Le Jeune, Steve Hewit deus ar Seizh Sant, tud deus un tamm partoud e-barzh ar vro, tud ha ne oant ket interesset araog-se gant «Dastum ». Ha goude-se, gant an dud se, eo bet gwraet an eil kasetenn. Ha bremañ meump bet un

KAOS GANT IFIG TROADEG

Kasetenn Bro-Dreger

tamm arc'hant gant ar gouarnamant, anfin gant « Les crédits S.E.U.C., emplois d'utilité collective », ewid implijoud unan d'ober ur gassetenn beb mis adaleg bremañ. Ha me an heni a ra-se. « Strollad Dastumerien Bro-Dreger » a ressew 100 000 lur kozh beb mis ewid implijoud ahanon.

P.V. : Ped kasetenn 'peus gwraet beteg bremañ ?

I.T. : Beteg bremañ ez eus bet gwraet teir gassetenn ha 'benn ur mis amañ vo gwraet unan all diwarbenn Konfort, Berc'hed ha Mantallot.

P.V. : Pegement vezont gwerzhet ?

I.T. : Beteg bremañ int gwerzhet

daou vil lur kozh peb heni. Ahendall, moiañ zo da gomanantiñ ewid ugent mil lur kozh ar bloaz.

P.V. : Ha pelec'h eo possubl kaoud anehe da brenañ ?

I.T. : Un tamm partoud e-barzh ar vro : Ti Bougeant e Lannuon, er « Seizh-Awel », Konfort-Prad, ti Anaïs er Seizh Sant. Adaleg bremañ vo moian kaoud anehe e ti-kêr Kawan hag e konversioù un tamm partoud. Ahendall eo possubl skrivañ din, Ifig Troadeg, Al Lok, Pluned, ewid ar c'homanantoù.

P.V. : War bessort korn eus Bro-Dreger 'oc'h o labourad ?

I.T. : Da gentañ meump dastumet traou un tamm partoud e-barzh ar vro, ha derc'hel 'raomp. Med adaleg bremañ 'vo labourer dreistoll e-barzh kanton ar Roc'h, peogwir ez eus tud a volentez vad eno ewid sikour ahanomp d'ober un dra bennag ewid ar vro, ewid buhez ar vro.

P.V. : Daoust hag-eñv 'peus kavet traou kozh ha traou n'int ket bet dastumet c'hoazh, pe traou n'int ket anavezet, pe traou o vont da goll ?

I.T. : O ! bezañ 'zo ur bern traou o vont da goll !... Abaoe 'ran se, 'm eus gwelet beb sort traou eveljust, ha dastumet 'vez traou kozh kozh hardi, c'hoazh. Klewet 'vez iwe traou bet dastumet gant Fañch an Uhel alies awalc'h gant re gozh pewart-ugent vloaz tremenet. Gant ar re gozh 'vez klewet c'hoazh traou interessant, med bez ez eus traou hag a zo aet martese da goll, ar c'hontadennoù mod gwechall gant ur roue, ur rouanes ha traou sort-se hag an ogred, al lutined, traou evelse 'meump ket klewet c'hoazh. Martese 'vo klewet.

P.V. : Da betra 'soñj dit a dalvez ober al labour-se ?

I.T. : Al labour-se zo interessant da gentañ ewid ar brezhoneg. Se a ro un tamm konfians da dud ar vro da gaoseal brezhoneg ha da ziskouez n'eo ket kollet ar brezhoneg, hag, ahendall, ar journal a zegasso un tamm buhez e-barzh ar vro etre toud an dud. Ma 'z eus tud 'deus c'hoant da lâred un dra bennag, eo possubl dehe lâred se e-barzh ar journal. Digor eo homañ da doud an dud.

P.V. : Penaos 'vezit degemeret gant an dud ?

I.T. : Degemeret mad omp ! Sur-toud gant ar re gozh. Ar re gozh a blij dehe gweled tud yaouank o toud da weled anehe ha kaoseal gante... Med memes ar re n'int ket kozh c'hoazh a blij dehe gweled ar re yaouank o labourad ewid ar vro.

P.V. : Neuse, chañs vad deoc'h da vont war-raog gant ho labour.

*Pennad-kaos dastumet gant
Fañch Peru
Konfort-Berc'hed.*

AR FALZ

kelaouenn drimisieg an Emsav diasezet gant Yann Sohier, bodet ennañ skolaerion ha kelennerion Vreizh a-du gant ur skol vreizheg ha laik gwirion

Lennit Ar Falz ! Komanantit d'Ar Falz !

(40L ewid 4 niv.)

AR FALZ, Str. Kan-Ar-Gwez - 29245 PLOURIN-MONTRouLES
KRP 430-20 H ROAZON

AL LIAMM

ar gelaouenn nemeti o roiñ, 6 gwech ar bloaz
barzhonegoù, kontadennoù, pennadoù a beb sort ha keleier
80 pajenn e peb niverenn - Rener : Ronan Huon

komanant : 50 L - Studierien : 35 L
Teñzorer-merour : P. Le Bihan - 16, rue des Fours-à-Chaux
ST-SERVAN 35400 ST-MALO - CCP 5349-06 PARIS

Bugale ar startijenn

Deuet eo testenn vrezhoneg levr Chakesper da vezañ ur vojenn. Seul vuiozh e z a amzer hebiou, seul belloc'h emamp da weled embannet testenn orin ar **Marc'h Orgouilh**. Er memes doare ha ne 'm boa ket prenet al levr galleg (a anavezan an danvez anezañ pell 'zo, rag lennet 'm boa anezañ er c'hasetennou hag e brezhoneg, just awalc'h), ne gav ket din, edon o vont da lavared, ez in da weled ar film kennebeud...

Na te 'zo un torr-penn, eme lod din, da betra 'servij bezañ puredur evelse ? Na piw a yafe da weled hennezh, ar film-se, ma vefe e brezhoneg ? Ne weles ket e vefe rewinet Chakesper diwar an taol, hag e rankfe gwerzañ e di bras e Kemper hag e di braw er Forest ? Gañt ar vezh 'ta, mic'hieg !

Ha koulskoude n'in ket, hag e lavarin perag ; ha ne vin ket pell oc'h ober, pe vefoc'h a-du ganin, pe 'vefoc'h ket, ingal e vo.

Setu deoc'h ur film, ma 'z eus da lakaad kred er pezh o deus **Westorch** ha **Telebramm** roet deomp da c'houzoud diwar e benn, hag a zo bet prientet aketus : klasket 'z eus bet koefoù e-gis ma oa d'ar mare n'oa ar marc'h orgouilh nemed un ebeulig, pourchaset 'z eus bet rodoù-nezañ, kawelloù mod-kozh ha kirri rodoù bras dezo. Gwraet mad al labour ewid ma vo teoget ha plijet daoulagad ar sellerien ger, kea.

Hag ar yezh a gaosee an dud-se ? Hag a zo, din da c'houzoud, bew' taw er Vro Vigoudenn ? Pessort yezh, emezoc'h ? Galleg bras, pa lavarin mad. Na c'hwi ne weloc'h farsite ebed o kleded Bigouterien penn kentañ 'r c'hantved o chaokad begadoù galleg bras ha flour ? Mad, din-me 'vo fallaet blas va begad netra nemed gant se. Netra nemed... Tribledie, med a boues bras eo din. Petra a gont deomp : dilhad ha diavaesoù evelse ? Peotramant ene bew hon bro ? Kollet an aour ewid ar c'hwes anezañ.

Ne ran ket foutre kaer ne vefe ket gellet kavoud ur Bigouter yaouank da datouilh brezhoneg e-gis ma faot. N'o doa nemed soñjal en afer-se en araog, ha pemp bloaz pe c'hwec'h goude, 'vefe kavet ugent pe dregont bugel gouest da vrezhonegañ e doare Poulldreusig.

Ewidon-me eo ken diwirion ar film, filmet kaer ha pa vefe, hag eo Gouelioù Meur Kernew ha toud ar strobaj dislonk-se. Pik.

Med, kement ha bezañ kaoseet eus yezh hag eus filmoù, e lavarin va soñj war un draig all pe zaou en doare-se.

Rag ken diwirion ha sod all e kavan

passee an hanter, hag ouzhpenn, eus ar filmoù a vez tro da weled en tele pe e lec'h all. Netra nemed abalamour d'ar yezhoù.

Na c'hwi ne gavoc'h ket drol kleded an oll dud a vez gwelet enno o sachañ galleg flourroc'h eged na gaoseomp, c'hwi ha me ? Pe 'vefent Amerikaned, Japanis, Romaned eus amzer Kaesar, Vikinged pe... Bigouterien.

Kement-mañ a ziskouez pegen bouilhennet oc'h bet gant an estetik marc'had mad-se. Na ped gwech e weloc'h evelse o varvailhad assambles tud n'oa yezh voutin ebed etreso ! E pelec'h ema ar jubennour ?

C'hwi lavar e vefe diaes bras, ne vefe ket kavet tud awalc'h da gaoseal yezhoù 'zo. Pezh kaer ! Na ped gwech e vez gwelet o c'hoari assambles aktourien ez eus sur unan pe veur a heni anezo na gaoseont ket en natur ar yezh a glewoc'h ganto. Anad deoc'h ez eus bet labouret war ar son goudese. Herwez kleded, ne vez gwraet morse e-gis all en Itali... memes ar film « **L'arbre aux sabots** », sañset dezañ bezañ filmet en ur ransañset dezañ bezañ filmet en ur rannyezh, eo bet gwraet ar vandenn gomzoù anezañ el labouradeg da c'houde !

N'eus nemed ar paourkaezh genaouien, doganed an istor evel Indianed ar westernoù, hag a gaosefe fall... N'oc'h ket souezhet e tistripfent oll ar memes saosneg droch ?... Pa 'z eus etreso tregont yezh ken disheñvel ha m'eo brezhoneg ha russianeg ! Koñvañsionoù toud, va zudoù vad.

Klemm a ra lod iwe n'eo ket maout war ar yezhoù ar paourkaezh Frañsisien. Anad deoc'h e vez gwraet espres kaer... Ne welit ket e tilesfent ar galleg ewid ar saosneg, pe ur yezh bennag all, evel m'omp bet ni lakaet en desped deomp da asezañ war hon brezhoneg.

Ar respont eo bezañ istitlet toud ar filmoù-se, ha mad pell zo. Diaes ? Dibossubl ? Dic'housañvus ? Kit da veur a vro all ha ne weloc'h nemed se. Penaos e kav deoc'h e raont e broioù e lec'h ma vez kaoseet da vad teir pe beder yezh ?

Ha neuse, siwazh deomp, c'hwi 'gav deoc'h e kompren peb tra en tele ar Frañsisien galleger a zo ahanomp ? Me, da vihanñañ, ne ran ket.

Yezhoù, yezhoù toud.

Nag un torr-penn, ya.

Hag ur blijadur iwe : pa ne glewan nemed galleg war va zro e vezan enoet. Ha peadra 'zo !

M. Madeg

Traou

Ar Vretoned, a-viskoazh, zo bet dedennet — pa n'eo ket plijet ! — gant ar marvailhoù a gonter diwarbenn ar bed all : ar fisikoù, an tier satanaset, an drougawel, ha beteg ar c'horriganed hag ar morganedes... Traoù sorser, 'gis ma larer !

A-drugarez-Doue, ne gred ket kén an dud a hiziw er sorc'hennoù mod-kozh : paneve ez aont da weled, gwech an amzer, un diskonteres bennag : med ur sorseres n'eo ket, peogwir e klask-hi ober vad deoc'h...

Sorseresed n'eus ket mui aneze : achu pellzo gant ar ouenn diaoulegse ! Beteg goùd !

Sellit kentoc'h al lizher degouezet ganin un nebeud misioù 'zo, ha p'edon o kuitaad ma bourc'hadenig a Vreizh-Isel. Postet oa bet er Baol (nepell diouzh Sant-Naser), hag e galleg e oa. Emaon o paoues troiñ anezañ e brezhoneg ewidoc'h, lennerien :

« Un bennag en deus kasset ar chadenn-mañ din. Me 'gass anezi deoc'h. Ema 'tont eus ar Venezuella, savet gant ul Lyonad. Daw eo dezi ober tro ar bed. Ha pa na vefec'h na kredennour, na brizhkredennour, taolit ewezh mad ouzh kement-mañ :

« An Aotrou Prest a ressewas ar chadenn e 1959 : lakaad a reas e sekretoires da sevel 24 diskrivadenn anezi hag e lakeas kass aneze : tri dewezh warlerc'h e c'honeze tri milion a lurioù kozh er c'hoari-sac'h...

« An Aotrou Besnard a ressewas ar chadenn e 1965 : lakaad a rae e sekretoires da sevel 24 diskrivadenn, ha kass aneze : diwar an deiz-se e kreskas e stal buan mat.

« An Aotrou Rolland en doa bet ar chadenn hag a dorras anezi ; an tan a grogas en e di, e vaoues hag e seizh a vugale a voe lazhet eno, hag eñv e hunan en deus kollet e skiantvad.

« An Aotrou Colet en doa bet ar chadenn hag he zorras dre stlepel anezi d'ar blotoù : naw deiz warlerc'h e oa lazhet en un aksidant kirri-tan.

« An Aotrou P... en doa disoñjet ar chadenn e-barzh an diretenn : koll a reas e labour ! Kavet ar chadenn en-dro, e kasse anezi, ha neuse 'yae gantañ ur vicher gwelloc'h eged an heni 'raog.

« War zigarez ebed ne zle ar chadenn-mañ boud torret : grit 24 diskrivadenn ha kassit aneze : abenn naw deiz e c'hoarvezo un dra eürus ganeoc'h.

sorser...

Gant mignoniezh ».

Gast ! Setu ase ur mignonijaj na oa ket gwall wirion !... Ganin ne vez sekretoures ebed, ha ne 'm eus kasset eilskrid ebed da zen ebed : neuse e rankin merwel, ha ma gwreg ha ma fewar a vugale war-un-dro ganin ?

Ankouaet 'm eus lâred un dra aboues deoc'h : al lizher ne oa hanw na sinatur ebed warnañ : neuse e soñjis ober klemm ouzh Prokolor ar Republik : ul lesenn zo eneb ar re a gass lizheroù dishanw, da gennig lazhañ o nessañ, na petra !

Kredabl en dije dirollet an Aotrou Prokolor da c'hoarzhin diwar ma c'houst... Ha martese ho-peus-c'hwil kroget d'ober iwe : tewel a ray d'ho fent emichañs, pa lârin deoc'h n'eo ket ar wech kentañ din kaoud bec'h digant sorserien sortse ; nag an eil, ma soñjan mad...

C'hoarvezet zo bet ganin, ha pa oan mestr-skol e Breizh, gweled paotred pe merc'hed bihan o tont beteg ennon, un tamm paperenn joget etre o bisied : ur « chadenn » sorset adarre ! Ha ma c'hrennarded hag aspediñ ahanon — a-berzh o mammoù hag o mammoù-kozh — da aliañ deze petra ober, goude m'o doa lure da sevel un niverad diskri-vadennoù, goude na oant ket sur da skrivañ braw a-walc'h ewid an aotrouien-hont !

Peurlieasañ e vese kaos, en o lizheroù satanaset, eus sent ha santeted an Ilis Katolik. Gant ar vezh ! Ar vezh war ar gristenien fallagr ! Ar vezh iwe war an eskibien na raont mann ebed eneb d'ar re-se : an eskumunugoù zo graet ewid ar re hebken, 'm-eus aon !

Bugale Mari-Robin a vez o redeg nos-deiz warlerc'h ar varc'hadou-rien gwall-lousoù hag a vregn korfoù hor yaouankisoù. Med n'eus ket bet kaos gante james da ziskoachañ ar vreinerien spredoù !

Me 'gred e ouson perag : kehid ha ma kollo an dud vunud o amzer o tiskrivañ lizheroù-hud, kehid ha ma vint o krenañ gant ar spont hag an doujañs d'ar santig-mañ-santig, kehid ha ma soñjo deze n'eus ket med torriñ ur chadenn baper da voud gwalleürus, ha lakaad astenn dezi da voud en o bleud, neuse 'vad, ma lennerien gaezh, den ne glasko abeg ouzh ar juloded hag an oc'haned a leugn o godelloù diwar c'hwes ha gwad al labourerien...

Erwan Evenou
d'ar gwener 13 a vis C'hwevrer !!!

Setu amañ 100 L ewid adkomanan-tiñ da b/POBL VREIZH (...)

Dalc'hit mad ! Ar stourm ewid ar vro ne ra nemed komañs c'hoazh, gant an trec'h war ar chekennoù brezhoneg er CMB.

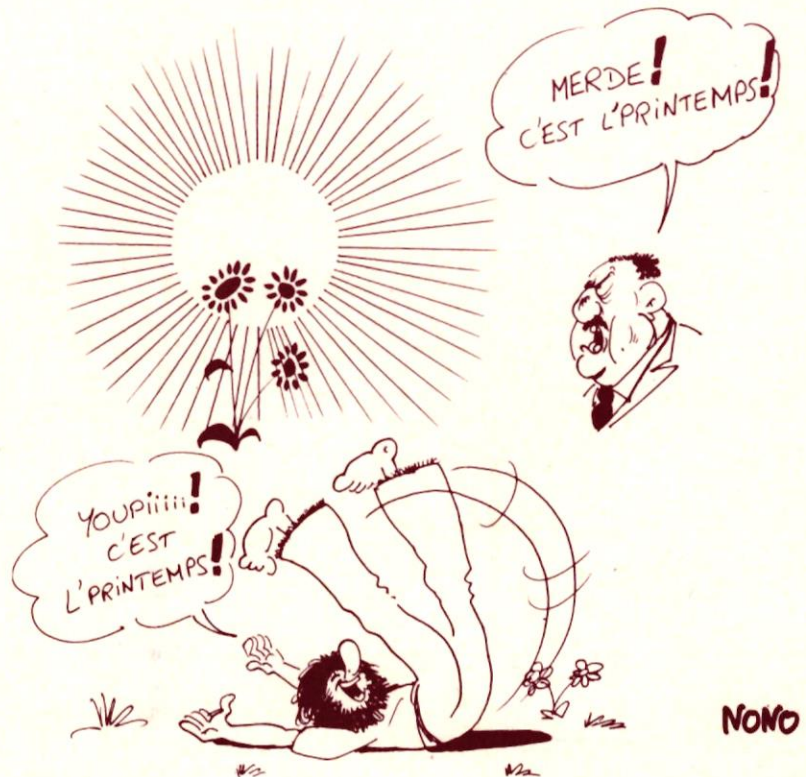
Kehid ha ma vo skrivet ha komzet (hag amañ iwe, er C'hanada, e vez skrivet ha komzet gant un nebeud tud), ar yezh ne varwo ket. N'on ket ampart c'hoazh evel doc'h c'hwil war ar brezhoneg, mes dont a ray ganin abenn un nebeud bloawezhioù.

Ganeoc'h a wir galon.

A. Ropars, Kanada

Trugarez vras d'hol lenner eus ar C'hanada. Laouen omp o c'houzoud ez eus un nebeud brezhonegerien eno. Gwir eo ne ra ar stourm ewid ar vro nemed komañs. Aet omp avad pelloc'h eged ar stourm ewid ar yezh hebmuikén. Bez' ez eo ar stourm ewid ar yezh darn, un darn a boues, med un darn hebkén eus ar stourm ewid ar vro. Gourc'hemennnoù kaloneg d'hor Breizhad eus ar C'hanada : ewid e vrezhoneg, dont a ra braw gantañ dija. Fiziañs hon eus ez ay c'hoazh war wellaad kalz gantañ. Dorn-ha-dorn dalc'hmad.

POBL VREIZH

Paperenn ewid goulenn mont e-barzh

UDB

Hanw hag hanw-badez

Chomlec'h

Goulenn a ran moner e-barzh Unvaniezh Demokratel Breizh

D'an (d'ar) 19

Sin :

Da gass en-dro
(troc'het pe adskrivet) da

UDB B.P. 304 - 29273 BREST-CEDEX

POBL VREIZH

PENNAD-STUR

Ster un nac'hadenn

Pa vo en em gavet an niverenn 132-mañ eus Pobl Vreizh dindan daoulagad hon lennerion, e vo kresket c'hoazh ar wres, hag a-wechoù an derzhienn, a zo o lakaad gwad re ar « c'hlass politikel » da viriñ.

Rag tostaad a ra an dewezh bras ma 'z ay Prêsidant ar Republik C'hall a-vremañ er-maes a garg. Ewid mont e-barzh en-dro martese : ar « bobl soveren » ra viro ! D'ar 26 a vis Ebrel ema an dro gentañ, d'an 10 a vis Mae an eil tro. A-benn teir sizhun ahann e vo lakaet er-maes eus ar jeu an oll re, nemed daou, a zo o klask ober ton d'ar Frañsion er mareoù-mañ, kement ha prenañ o mouezh diganto...

Komz eus ar « bobl soveren » n'eo, e gwirionez, nemed un doare aes ha berr da dermenañ ar sistem politikel a zo o ren er Frañs. Daoust ha « soveren » eo ar bobl er Frañs ? Kenkoulz eo respont diouzhtu : N'eo ket. Ar re a zo mestr war an traou eo ar bagad tud bodet en-dro da Prêsidant ar Republik : ar Prêsidant e hunan, aet da roue, pedost, evel en amzer de Gaulle, ma n'eo ket gwashoc'h, ar C'hentañ Ministr, mewel bras hanwet gant ar roue ha sentus outañ, evel ma sente Colbert douzh Loëis XIV, hag ouzhpenn neuse, tropell kuzh hag oberiant an deknokrated. Ar re-mañ eo ema ar galloud pemdezieg gante, e Paris 'vel e kement korn eus ar Frañs m' en em astenn beteg ennañ skeud mougus Paris.

Epad seizh vloaz ma pad ren ar Prêsidant, e vez dister pe null roll ar « bobl soveren ». Homañ n'eo mad nemed ewid roiñ he mouezh d'ar Prêsidant-roue, ha da vezañ maget gant promessaou... Ar Gampr he hunan, ma kaver enni dileuridi ar « bobl soveren », n'ema ase nemed evel klenkadur, evel leurenn memes, mar karer ; leset 'vez ar gannaded da c'hoari pezh war al leurenn-se, d'ober prezegennoù, d'ober tammoù reus a-wechoù, med n'eo ket war al leurenn ema ar c'hoari gwirion ; n'eo ket war al leurenn eo a weler en e splan-nañ nerzh ar galloud politikel : el leurenn-adreñv ema ar pennoù bras, hag alesse eo e kassont en-dro ar margodennoù a vez gwelet war al leurenn-ziaraog.

D'ar 17 a vis Mae, po vo achu gant ar c'hoari bras komañset c'hwec'h mis so pe ouzhpenn, pa vo aet e-barzh ar Prêsidant newez (pe an heni kozh adbadezet), e krogo en-dro ar jeu kozh, ar Prêsidant, ar C'hentañ Ministr hag an deknokrated ar c'hoarierien anezañ...

Setu, a-benn ar fin, n'eo ar ger « bobl soveren » nemed ur gomz goull, un « difetissadur » war ar paper. An demokratelezh e rouantelezh Frañs n'eo nemed ur sac'h goull, hag eveljust ne chom ket en e sav, peogwir n'eus netra e-barzh.

N'omp ket kustum koulskoude, ni amañ en UDB, d'ober fae war frammoù politikel ar Frañs, forzh pegen dister int, ha forzh pegement a draou faos ha disec'het a gaver enne. Bewech hon eus aliet ar Vretoned da vont da votiñ, meur a heni ahanomp zo bet aet war ar renk da gêver ar botadegoù, kement ha roiñ hor mouezh da intent gwelloc'h, ha daoust ha ma vezomp mouget gant ur sistem hag a zo brein e gwirionez.

Brein eo ar sistem da gentañ dre ma n'eus er Frañs, sañset, nemed ur bobl, ar bobl a Frañs, hag hi soveren ouzhpenn, sañset. Nann a lavaromp a-grenn d'ar gaou-

se. Ar « bobl a Frañs » n'eo nemed ur gavadenn gwraet gant paotred an Dispac'h tost da zaou-c'hant vloaz so bremañ. Gwraet eo ar Frañs gant meur a bobl e gwirionez : bez' e kaver er Frañs Bretoned, Korsis, Oksitanis, Elsassis, hag all, hag iwe Gallaoued. N'eo ket abalamour ez eo ar re-mañ an niverussañ eo e tleer diverkañ ar re all. Ar « bobl a Frañs » n'eo nemed un termenadur bet savet gant gwiraourien an Dispac'h, o sevel ur « bobl a Frañs » evel ma oa, sañset, ur « bobl roman ». N'omp ket, ha ne fell ket deomp bezañ karc'hariet gant gewier ha kavadennoù pompadus an istor. Ha diwar ar gewier-se eo e vew hag e kresk ar « c'hlass politikel ». Biskoazh n'omp deuet a-benn da lakaad paotred an tu kleiz gall, ha ni e darempred pemdezieg gante, da anzav e oa hag ez eus eus pobl Vreizh. Rag bez' e chom an dud vad-se bugale feal ha leal d'an Dispac'h Gall. Un Dispac'h bourc'his memestra, pa vo lâret mad. N'eo ket nec'het bras re ar PC, ar PS, an MRG hag all gant an heritaj bourc'his-se...

Ma ! Ni amañ zo lakaet diaes gentañ. Hag ouzhpenn lakaet diaes omp : ne fell ket deomp henn degemer. Dre ma 'z eo bourc'his, ha dre ma tiverk, dinec'h-kâer, hon personelezh-ni hag hor boud-ni a bobl distag. Eveljust, en ur gomz e-gis-se, e plantomp ar c'hleze e korf ar sistem. Dispac'hel eo a-dra-sur un emzalc'h sort-se.

Dre ma 'z eus eta eus pobl Vreizh, dre ma n'omp ket deuet a-benn da lakaad da vont war ar renk ur c'handidat o komz en hanw pobloù gwirion ar Frañs (DOM-TOM hag all), dre ma fell deomp stourm dalc'hmad ewid emrenerezh sokialour hor pobloù, hag heni pobl Vreizh er c'hentañ penn peogwir e komzomp en he hanw, er wech-mañ eta e roomp an ali-mañ d'ar Vretoned : chom heb votiñ pe votiñ gwenn d'ar 26 a vis Ebrel, dewezh ar mouezherezh ewid an dro gentañ. Heni ebed eus kandidated an tu kleiz gall n'en deus adsammet hor c'hoantoù-ni. Ar gwellañ emzalc'h neuse, peogwir ema an traou er stad-se, eo diskouez, dre hon nac'hadenn, breinadur ar sistem. Bez ez eo hon emzalc'h un emzalc'h emren hag emrener. Emren eo, peogwir ne fell ket deomp bezañ dalc'hmad lost ar c'harr kleiz gall. Emrener eo, peogwir e tiskouezomp e-gis-se ne lakaomp ket banniel Breizh en hor godell.

Eveljust, pa vo aotronez ar Minister Diabarzh oc'h ober ar c'hontchoù, ne vo ket gwraet hanw eus nac'hadenn emrenerien Vreizh. Mesket e vo hor pape-rennoù-votiñ — ewid ar re ahanomp a voto gwenn —, e-barzh bern disurzhiat ar paperennoù null. Ne vern. Ne vo ket bet mouget hor mouezh a-grenn. Ur re ben-nag e Breizh o devo hi klewet. Hir eo an hent a gasso hor pobl d'an emrenerezh. N'eo ket ar skoilhoù a vanko deomp warnañ. Red eo kemer penn an hent-se evelkent !

UDB